

# *YVETTE*

*het verhaal van de paranoia*

*Ruud Offermans*

*Sittard, Pasen 2023*

*Voorkant: gele anemonen in het Elsloërbos.*

*© Alle rechten voorbehouden. Ruud Offermans (2023).*

*En ieck, ieck  
de super-arrogante  
ieck dacht dat ieck  
mezelf kon sijn  
(Jacques Brel)*

## **Inleiding - paniekstoornis zonder agorafobie**

De patiënt met een paniekstoornis krijgt onverwacht telkens weer paniekaanvallen; hij wordt erdoor overvallen zonder dat er enige aanleiding is, gepaard gaand met lichamelijke verschijnselen. De aanval komt plotseling, houdt meestal tien minuten aan en zakt dan weer af. In de periode van de aanval heeft de patiënt intense angst, waarbij hij plotseling hartkloppingen voelt, transpireert, trilt, beeft, koude rillingen heeft of een gevoel dat hij stikt en naar adem snakt. Tijdens de paniekaanval kunnen depersonalisatie en derealisatie optreden. Veelal gaat de aanval gepaard met gedachten over de gevolgen van de paniekaanval zoals 'ik verlies dan de controle over mezelf', 'ik word gek', 'ik krijg een hartaanval' of de angst 'ik ga dood'. In sociaalopzicht gaat de paniekaanval gepaard met: bang gek te doen in sociale situaties, bang een aanval te krijgen die anderen kunnen zien (paranoia). In psychisch opzicht gaat de paniekaanval over de angst voor controleverlies zoals de angst om gek te worden of de angst dat er iets met mij gaat gebeuren waar ik geen grip op heb. De geïsoleerde paniekstoornis komt weinig voor, omdat bij paniek vaak ook een agorafobie optreedt.

*Laura H.W.M. Kaiser / Psychiatrie toegelicht. Garant, Leuven-Apeldoorn (2007).*



Het was 'de Horst' het thuis van de familie de Jongh gelegen aan een ventweg bij de Rijksweg Noord 215 (Deze Rijksweg werd aangelegd in 1844). Een witgeschilderd huis met uitbouw aan de zuidzijde, waar weer een erker aangebouwd was rond de hoge schoorsteen in het midden. Aan de andere kant was er een aangebouwde garage. Verder een ruime kavel met een groot grasveld en een oprijlaan van grind. Verder vielen op de groen-wit gestreepte markiezen, een wit marmeren Griekse godheid in de tuin, een windhaan op de schoorsteen en verder aangeharkte perkjes met begonia's en een grote slangenden. De top van de voorgevel kende een flirt van vakwerk.

Dit was de thuisbasis van de familie de Jongh, goud- en zilvermeden. De oudste van het vijfkoppig gezin was Caspar die samen met zijn broer Harold de zaak in de Limbrichterstraat 60 uitbaatte. Boven de winkel hadden ook hun ouders gewoond.



Het pand wordt als volgt omschreven: als er één gezicht verbonden is met 'de gaper', dan is het wel dat van de Moriaan. Toch was dit Sittardse pand niet een drogisterij of apotheek maar een herberg, zeker al vanaf 1637. Deze herberg lag vlak bij de Limbrichterpoort, of 'an der Limburger Pforzen' zoals dat heette in 1703. Het huis was eigendom van de familie Soutzen, een belangrijke familie in de zestiende en zeventiende eeuw. Een ander lid van de familie Soutzen, misschien een en dezelfde persoon, was eigenaar van en woonachtig in 'der Falck'. De familie Soutzen heeft 'der Morian' zeker tussen 1637 en 1781 in bezit gehad. Merkwaardig is dat de huisnaam niet voorkomt in de hertogelijke belastingregisters, maar uitsluitend in de pachtboeken van het Sittardse kapittel. De pachtsom bedroeg lange tijd 18 albus en 14 heller. De huisnaam komt in veel plaatsen voor en herinnert aan de Moren of Muzelmannen, de islamitische overheersers van Spanje. Oorspronkelijk zijn het de bewoners van het Afrikaanse land Mauretanië.



Het pand was in de 19<sup>e</sup> eeuw met Portland cement bewerkt en had ostentatieve grijsgeverfde raamomlijstingen gekregen. De dakomlijsting leunde op grijsgeverfde korbelen. Het geheel had zijn eigen charme, vooral omdat het pand boven de winkelpui nog bijna geheel in oorspronkelijke toestand is behouden gebleven.

‘Juweliers – goud- en zilversmeden – Caspar en Harold de Jongh’ stond er op de voorgevel.

Zacht streek het licht over de straten. Harold woonde in het pand Overhoven 58. Een boerderij uit 1820.



Pastelgeel geschilderd met de poort in geel. Verder naar achteren wat namaak vakwerk.

Ellen zat op het bankje vóór de panden Overhoven 24-30 en constateerde dat hier de rooilijnen divergeren. Plotseling viel het haar op dat dit wel eens een brink zou kunnen zijn geweest. Het statige pand Overhoven 20, met bloktandversiering en wolfeinde, geeft het einde van de brink aan door hier haaks op te staan. De

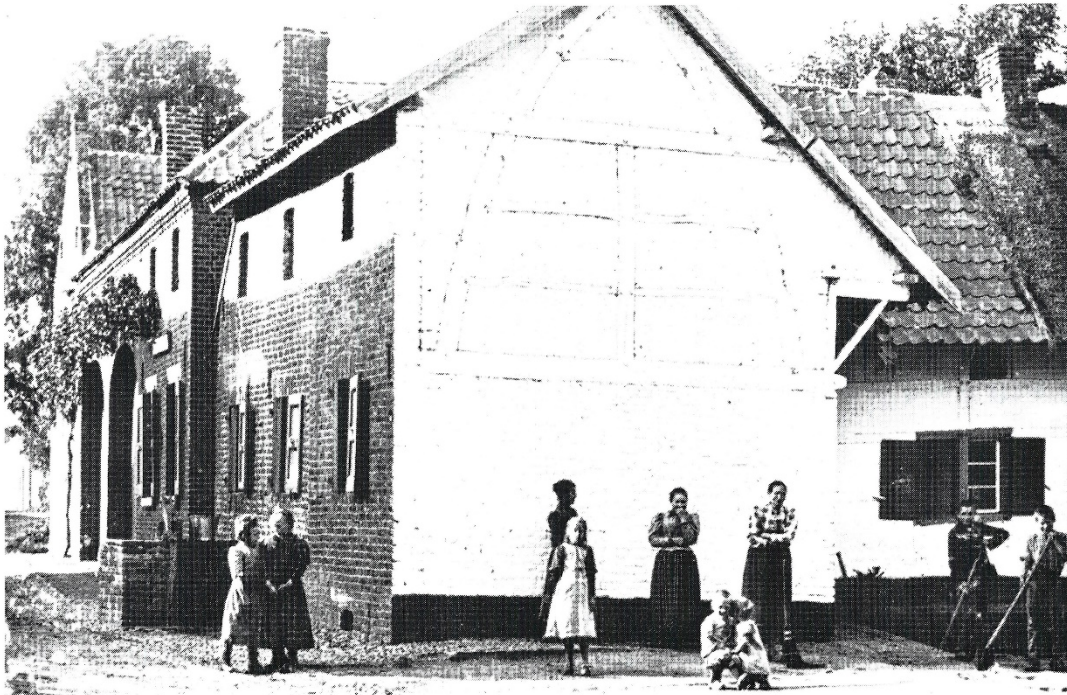
bewoners van pand Overhoven 22 gebruiken de opgeschoven rooilijn als parkeerplaats voor hun auto's. Ook de naam Vouerweg wijst in deze richting. Een in het Limburgs 'vouer' of 'valderen' is een toegangshek tot de kleine brink. De brink is van oorsprong de boerengebruiksruimte waar het vee werd verzameld, om daarmee als kudde naar de gemeenschappelijke weidegronden te gaan. Vermoedelijk via de naam Vouerweg. De brink lag dan ook van oorsprong aan de rand van het dorp (vergelijk het Engelse brink = rand). We kennen zowel de gemeenschappelijk gebruikte brinken als de brinken die slechts tot één boerderij behoorden. In de nieuwe tijd nam de bebouwing rond de brink toe, waardoor brinken zich steeds vaker binnen het dorp bevonden. Op veel brinken heeft het gras inmiddels plaats gemaakt voor stenen, en doet de brink nu als dorpsplein dienst met vee- en goederenmarkten. Dorpen met een brink worden ook wel brinkdorp genoemd. Een andere naam voor brink is dries. Wordt brink vaak gebruikt in het oosten van het land in deze contreien spreekt men vaak van dries: een 'dries' is een toponiem, het komt als driesch al voor in een 13<sup>e</sup> eeuwse Vlaams document en betekent dan 'braakliggend weiland'. Dit evolueert tot naam voor een nederzettingvorm in Vlaanderen en Zuid-Nederland. Bij een dries vindt men huizen rondom een centraal middenplein, dat meestal een driehoekige vorm heeft.



Dit middenplein deed in de middeleeuwen dienst als gemeenschappelijke weide (meent) voor het vee en als plaats waar men mocht planten, dus men mocht er niet op bouwen. Bij een dries is ook vaak een drinkpoel gelegen. Kortom we kunnen dus spreken van Overhoven als een brinkdorp. Iets dat nog niet bekend is. Vermoeid nam zij afscheid van z'n bankje en liep naar huis.

'Het is goed geweest voor vandaag.'

'Morgen zijn er weer nieuwigheden.'



*Deze foto van omstreeks 1890 is genomen op de hoek Vouwerweg-Dorpsstraat. Het pand op de hoek met vakwerk is het huis van Hochstenbach dat later café werd. Het huis met de poorten is van Thissen en werd in de jaren zestig van de vorige eeuw vervangen door het huis van Fellings.*

Zoals de van de rooilijn afgebouwde huizen, te weten: Abraham Kuypersstraat 2 en 2A, tegenover de Vouwerweg, de panden Overhoven 61A en 63, tegenover de pater Schreursstraat en het pand Overhoven 86. Dit is een uitzonderlijk fenomeen dat alleen in Overhoven gevonden kan worden. Had men geen plaats meer aan de straatzijde, dan werd er gewoon aan de achterkant een huis gebouwd waardoor er een steegje ontstond er naartoe. Overal in Overhoven zijn dergelijke steegjes te vinden. Verder zijn er natuurlijk de gewone opritten van de huizen.

Een van de eerste keren dat er in de geschiedenis sprake is van Overhoven, was op 10 april 1581, toen de bewoners van Overhoven de stadsvoogd verzochten 'das kleine Pfortzgen' in de wintertijd open te houden. Bedoeld was het kleine poortje naast de Limbrichterpoort waardoor zij de vroege kerkdiensten in de stad konden bijwonen.

Vermoedelijk de eerste keer dat Overhoven wordt genoemd, is in een schenkingsakte van 24 juni 1294, waarbij Walram de Rosse weide- en bosgebieden schenkt aan de bewoners van Sittard, zulks uit dank voor de ondervonden steun in de strijd tegen Brabant en voor de krachtige hulp in de slag van Woeringen in 1288. Een van die gronden was 'de Heyde', de Overhovenerheide, die zich uitstreckte tot Nieuwstadt. De grond van de omringende heide was 'slecht' dat

betekent onvruchtbaar. Vergelijk het voorkomen van ijzeroer in de grond. Deze grond is moeilijk als landbouwgrond te gebruiken, daar de ijzeroerlaag zowel in de winter als in de zomer funest werkt op de plantengroei. In de zomer is het te droog en in de winter is het te nat. Vandaar dat hier alleen heide voorkwam.

Deze wijk wordt aan de noordelijke zijde begrensd door het Industrieterrein Noord, in het oosten door de Geleenbeek met aan de overkant het recreatiegebied de Schwienswei en de wijk Baandert. Voorts grenst het in het zuiden aan het Centrum en in het westen aan de wijk Limbrichterveld. Het wordt van die laatste wijk gescheiden door de spoorlijn Maastricht - Venlo.

De huidige wijk Overhoven is ontstaan uit een buurtschap gelegen vlak buiten de schootvelden van de historische stad Sittard. Dit buurtschap was gelegen aan een weg die evenwijdig aan de Geleenbeek liep. Deze weg was voor de aanleg van de rijksweg Nijmegen - Maastricht de belangrijkste verbindingsweg tussen de steden Sittard en Nieuwstadt. De straatnaam Overhoven is thans nog steeds overgebleven als herinnering aan het verloop van dit voormalige lintdorp. De ligging langs de beek verklaart ook de naam, stroomafwaarts ('over') gelegen aan de Geleenbeek vanuit Sittard gezien, in vergelijking met Ophoven, dat stroomopwaarts ('op') is

gelegen. Vanwege de hier gelegen vruchtbare lössgronden van het beekdal ontstond hier een agrarische gemeenschap. Enkele historische boerderijen en huizen langs de straat Overhoven en zijstraten hiervan zijn thans nog bewaard gebleven en ademen nog enigszins het landelijke karakter uit dat deze gemeenschap in het verleden kende.



De rest van de wijk heeft echter een stedelijk karakter. Overhoven maakte reeds in de middeleeuwen deel uit van de heerlijkheid Sittard en de landbouw heeft hier nog tot in de eerste helft van de 20<sup>e</sup> eeuw de

voornaamste rol gespeeld tot het uitgroeide tot arbeiderswijk.

Parochiekerk H. Hart van Jezus, rijksmonument. Vanaf het jaar 1920 vestigden zich ten noorden van de buurtschap arbeiders van de Staatsmijnen in een nieuw aangelegde woonwijk, een zogenaamde 'mijnwerkerskolonie'. De eerste woningen, de woninggroep Overhovenerheide, werden gebouwd langs de huidige Heistraat en Sint Petrusstraat naar een ontwerp van de architect Jan Stuyt. Deze woninggroep is verklaard tot rijksmonument. In de opvolgende decennia breidde de buurt zich deze steeds meer uit en vormde uiteindelijk een geheel met de bestaande gemeenschap. In 1922 werd een noodkerk gebouwd in de wijk die thans nog bestaat als gemeenschapshuis. In 1926 werd hiernaast een Rectoraatswoning annex klooster gebouwd. De huidige parochiekerk, de H. Hart van Jezus, werd gebouwd in 1929 naar een ontwerp van de Sittardse architect Jos Wielders. Ook al deze gebouwen zijn verklaard tot rijksmonument. Bij de kerk staat een Heilig Hartbeeld van Charles Vos. In 1946 werd bij Overhoven een nieuw productiebedrijf van Philips opgericht, waar tot 2009 onderdelen voor beeldbuizen en monitoren en displays werden geproduceerd. Dit bedrijf is jarenlang een belangrijke werkgever geweest voor de bewoners van Overhoven en Sittard met 2150 werknemers in 1975. Rond dit bedrijf

ontstond het Industrieterrein Noord, tegenwoordig het grootste bedrijventerrein van Sittard.



*Dorpsstraat omstreeks 1895. De weg is onverhard en naar twee kanten aflopend, om het water in de 'ziepen' af te voeren. Geheel links is de put van Meulenberg, één van de vier putten in het dorp.*

Harold wandelde door Ophoven. Hij had zo een vast rondje: er werd begonnen in de Dorpsstraat van Overhoven bij het begin van de Abraham Kuypersstraat waar een grote tot woonhuis omgebouwde schuur lag uit 1810 (muurankers). Aan de linkerkant lag een tafereeltje uit het begin van de 20<sup>e</sup> eeuw. Dat was waar hij woonde. Originele zwart-wit tegelvloer in de gang. Glas-in-lood in het bovenlicht met een boog boven elk raam en oorspronkelijke deuren gemaakt van zwaar eikenhout, verder een enkel raamhekje en een vleugje

neorenaissance. Een oorspronkelijk bovenlicht van glas-in-lood in de vorm van een ster. En boven een typische kraailaag oftewel een muizentandversiering. Het pand dateerde uit 1907. Daarnaast het pand Overhoven 32 uit 1899, maar vermoedelijk ouder. Gebouwd tot aan de vroegere rooilijn. Met een gifgroene poort en gestucte gevel. Aan de overkant een pand uit 1875 (muurankers) geschilderd door de bewoners in Spaanse kleuren. Naast pand Overhoven 32 twee verkrotte panden die in staat van verval verkeerden, genoemd Overhoven 36 en 38. Even verderop lag drukkerij 'Pasklaar'. Een pand uit 1820 geverfd in karmozijnrode kleuren afgezet met grijs, met een hoge toegangspoort, zoals dat vroeger gebruikelijk was want dan konden de hooiwagens het erf oprijden en aan de achterkant imitatie vakwerk. Wellicht het oudste pand van Overhoven.

Verderop kwamen er aan de linkerkant panden uit 1850 en 1853. Niet veel bijzonders. Wat opviel was het pand opgetrokken uit veldbrandsteen met als jaartal 1877, dit was echter een falsificatie daar het pand van de grond toe was opgebouwd in 2010. Hier tegenover lag ook een oud pand op de grens met de Beekstraat met een fraaie regenkap. Er waren geen muurankers of jaartalstenen te zien.

Uiteindelijk kwam hij bij het winkelcentrum van Overhoven bestaande uit: Marcel Roubroeks, de Echte

bakker, slagerij Swiatalski (de achternaam van de eigenaar), voormalige café 'de Hoeskamer', friture Overhoven en zalencentrum 'Oó's Kaar', met daarnaast de Rectoraatswoning annex klooster, 1926, in een door het Expressionisme beïnvloede traditionele stijl. Gebouwd naar een ontwerp van architect Jos. Wielders te Sittard, in opdracht van de Paters van het H. Hart te Overhoven. Het pand is gesitueerd in de lineaire bebouwing aan de oostzijde van de Geldersestraat, tussen de H. Hartkerk aan de zuidzijde en het verenigingsgebouw aan de noordzijde. Langs het parkje voor de H. Hartkerk met beukenbomen:

R.K. kerk van het H. Hart, 1929-1930, in een Zakelijk Expressionistische bouwtrant. Gebouwd in opdracht van het R.K. Kerkbestuur H. Hart te Overhoven, naar een ontwerp van architect Jos. Wielders te Sittard. Gesitueerd in de lineaire bebouwing aan de oostzijde van de Geldersestraat, aan de zuidzijde van het Rectoraatshuis annex klooster. Aan de noordwestzijde van de kerk bevindt zich, als onderdeel van de bakstenen erfscheiding, een H. Hartbeeld op een bakstenen sokkel voorzien van het opschrift 'Feest van het H. Hart, 1943'. Tussen de sacristie en het Rectoraatshuis annex klooster bevindt zich een verbindingsgang. De uitbreiding aan de oostzijde van deze verbindingsgang, alsmede de vernieuwde entree van de dagkapel met de rond gemetselde bakstenen



keermuur aan de zuidwestzijde, zijn uitgesloten van bescherming.

Even langs het voormalige nonnenklooster 'Mariahof' en dan de Geldersestraat door met een aantal panden in de zakelijk-expressionistische stijl, ontworpen door architect W. Schelberg uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Draaiend richting Casper bij Philippen makelaardij.

Trevianum scholengroep omvat drie zelfstandige scholen, te weten Havo Trevianum, Atheneum Trevianum en Gymnasium Trevianum. De drie scholen zijn ondergebracht in twee locaties: een voor de leerlingen van de onderbouw en een voor de leerlingen van de bovenbouw. De twee locaties worden met elkaar verbonden door een brug-gebouw.

Ellen en Yvette zaten op Atheneum Trevianum 6. Ze hadden al veel meegemaakt samen. Ze waren nichtjes. Ellen woonde in een groot pand aan de voormalige Dorpstraat van Overhoven. Yvette woonde aan de Rijksweg-noord. Nu was het moment gekomen om uit te vliegen. De wereld in. Maar eerst hadden ze een laatste schooldag voor de boeg. Er werd van alles gevierd. Ze zouden elkaar pas zes jaar later bij een reünie weer leren kennen. Ellen herinnerde zich nog hoe ze samen waren gaan spelen in de tuin van Villa de Horst. Daar waar

Yvette woonde. Het was een idylle geweest. Een tijd om nooit te vergeten.

‘Ik ga naar Yvette’, zei Ellen dan tegen haar moeder. De vrouw van Harold de Jongh, broer van Caspar de Jongh. De vader van Yvette. Yvette had een poppenhuisje, dat was toen in de mode. Casper zette het poppenhuisje midden in de tuin, naast de slangenden en zei:

‘alsjeblieft en nu spelen.’

Ellen en Yvette speelden vadertje en moedertje en hadden de grootste lol.

Het was woensdagmiddag en ze hadden vrij van school. Ze zaten op de Katholieke Basisschool Overhoven aan de Geldersestraat. Daar werden ze na schooltijd altijd opgewacht door hun moeders. Om zo veilig naar huis te kunnen. Zo ook vandaag. Het was een gekrioel op de speelplaats. De school was uit en voor het hek stonden de moeders met hun SUV’s al te wachten. Ellen en Yvette kwamen aangerend als goede vriendinnen.

‘Ik ga vandaag bij Yvette spelen’, riep Ellen al van verre. Hun moeders keken elkaar aan, respectievelijk Ellen en Lydia. De vrouw van Harold en de vrouw van Casper. Hijgend kwam het tweetal aanzetten. Ellen maakte van de nood een deugd en ging mee naar villa de Horst aan de Rijksweg.

‘Gezellig een kopje koffie drinken’, zei Lydia dan altijd. Ellen en Yvette wisten waar ze moesten zijn. In de tuin, onder de slangenden. Daar waar ze altijd speelden. Ellen

was het uitgelaten type, Bourgondisch. Yvette was meer geremd, achterdochtig van nature. Ze zaten toen in groep 8 van de basisschool. Het leidde geen twijfel dat beide dames naar het Trevianum (groen en geel geblokt) gingen. Dat was een goede school en dichtbij. Morgen hadden ze informatieavond en werd er bekeken wat de school de kinderen te bieden had.

Vader kwam thuis na een lange dag werken.

‘Nog wat verkocht?’, vroeg moeder.

‘Een gouden horloge’, bromde Casper. ‘Verder niets. Het zijn slechte tijden. Goud is duur geworden.’

‘En jij?’, kleine Yvette. ‘Wat heb jij vandaag gedaan?’

‘Ik ben naar school geweest’, antwoordde Yvette, ‘en toen hebben mijn moeder en tante Desirée, mij van school gehaald. En zijn we daarna in de tuin gaan spelen met het poppenhuis.’

‘Dat poppenhuis’, zei vader, ‘daar hebben jullie toch maar plezier van.’ Yvette knikte van ja.

‘Eten is klaar riep moeder. Aan tafel.’

De laatste schooldag ging voorbij. Het was een feest geweest. Nog één keer allemaal samen. Nog één keer dat gevoel van saamhorigheid, voordat ze zouden uitvliegen. Er waren al veel die in Wageningen gingen studeren aan de WUR. Een enkeling ging naar Nijmegen, Amsterdam of Leuven. Een paar gingen naar Utrecht om te studeren. De rest ging een HBO-studie in

de buurt doen. Zo ook Ellen. Ze had zich aangemeld bij de Fontys Hogescholen als aardrijkskundelerares. Dat wat ze altijd het liefste wilde doen. Yvette wist het nog niet. Ze had een flirt met Utrecht om daar Sociale wetenschappen te gaan studeren.



Yvette woonde in de urban jungle, die Centre Céramique werd genoemd. Het leven viel haar zwaar. Ze zat in een helse cirkel. De paranoïde-cirkel. Enerzijds was ze intelligent genoeg om bepaald werk te doen, anderzijds was ze gehandicapt. Een kwetsbaarheid zoals ze in de GGz zeiden. Ze

probeerde een zo'n mogelijk geregeld leven te leiden, maar dat lukte niet altijd. Voor het minste of geringste was ze uit het lood. Dan kwamen die vervelende aanvallen weer. Ze kon er geen cognitieve vinger achter zetten. Het was dweilen met de kraan open. Steeds maar weer zoeken naar een compromis. Vooral niet in de messen lopen, zoals ze dat altijd zei. Stapje voor stapje,

terwijl ze van nature heel hectisch was. Ook het wonen deed eraan mee. Het was naargeestig. Saaie lange balustrades vol van grijs en bruin. Ze deed het werk bij de provincie met veel plezier. Het was waar ze voor gestudeerd had. Jammer dat ze niet was gaan promoveren. De angst- en paniekstoornis had roet in het eten gegooid. Maar ze was bezig met haar vak en dat was het belangrijkste. Ze kon van geluk spreken dat het zo had uitgepakt. Maar het was een helse cirkel, waarin de angst telkens op de loer lag en de paranoia direct kon toeslaan. Ze wist niet hoe ze uit deze cirkel moest komen? De cirkel van angst en paniek, waarin de paranoia een grote rol speelde. Ze probeerde zichzelf te analyseren. Keer op keer, dag op dag. Trots ging ze drie ochtenden per week naar de provincie. Trots als ze was dat ze dat bereikt had. Het sterkte haar. Gaf haar nieuwe energie. Maar het was survival in the urban jungle. De helse paranoïde cirkel. De cirkel van achtervolgingswaan, vervolgingswaan, overmatige achterdocht, geestelijke stoornis waarbij iemand zich dingen inbeeldt, bijvoorbeeld dat hij in de gaten wordt gehouden en belaagd. Verouderde term voor het optreden van een stabiel, samenhangend, invoelbaar waansysteem, terwijl de overige psychische functies en het gedrag niet duidelijk gestoord zijn.